

Putinova iná vojna: Domáce násilie, tradičné hodnoty a maskulinita v modernom Rusku

 hir.harvard.edu/putins-other-war

Kay Rollins

August 3, 2022

Margarita Gracheva požiadala o ochranu. Muži zákona ju zlyhali.

Po tom, čo ju manžel zavliekol do lesa za ich dom a vyhrážal sa jej nožom, matka dvoch detí zavolała políciu. Nebolo to prvýkrát, čo nahlásila týranie, ale podľa ruských zákonov nemohol byť jej násilník zatknutý, pokiaľ týranie nebolo také násilné, že by bola hospitalizovaná. O tri mesiace neskôr dostala polícia telefonát, že Gračeve boli odrezané ruky sekerou. Až potom zatkli jej manžela.

Gracheva, ktorá sa teraz stala otvorenou zástankyňou ochrany pred domácim násilím, povedala novinárom, že jej jedinou radou pre ženy, ktoré čelia podobným situáciám, je „utiecť“. Hľadaj cestu von. Pretože polícia nepomôže."

Grachevov príbeh bohužiaľ nie je ani zďaleka ojedinelý. Jedna z piatich ruských žien sa každoročne stretáva s domácim násilím. V roku 2018 zomrelo 5000 ruských žien rukami ich násilníkov. Problém je neúmerne vážny v Rusku, kde štátom podporovaná kultúra machizmu a izolácie nahlodalá to, čo zostalo len málo preživším. Zo všetkých tých, ktorí každý rok zomrú v dôsledku domáceho násillia, je 10 percent z nich v Rusku, krajine, ktorá tvorí menej ako 2 percentá svetovej populácie. Bezútešných 10 percent ruských žien, ktoré sú zneužívané, ide na políciu a len tri percentá z týchto prípadov sa dostanú pred súd. Zlyhania polície sú súčasťou rozsiahlejšieho systematického zlyhania ruskej vlády pri ochrane žien.

V roku 2017 Duma, ruský zákonodarný orgán, dekriminalizovala domáce násilie, ktoré si nevyžaduje nemocničnú liečbu. Podľa zákona, ak domáce násilie vedie k pomliaždeninám alebo „ľahkým“ zraneniam, páchatelovi nehrozí žiadny trest. Až keď domáce násilie spôsobí také ťažké zranenia, že obeť pošle do nemocnice, stane sa trestným činom. Tí, ktorí sa previnia prvýkrát, často dostávajú pokuty len 5 000 rubľov (88 USD). Počet oznámení o domácom násilí na polícii klesol po prijatí zákona takmer o polovicu. Zároveň centrum Anna, jedno z mála centier domáceho násillia, ktoré zostalo v Rusku, hlásilo nárast hovorov z 20 000 v roku 2016 na 27 000 o rok neskôr.

Aj keď môže byť ťažké pochopiť, prečo by akákoľvek vláda dovolila a dokonca umožnila domáce násilie, bezcitné kroky ruskej vlády môžu odrážať širšiu politickú stratégiu vychvaľovania mužnosti v mene tradičných hodnôt. Či už zámerne alebo nie, Putinov dôraz na tradicionalizmus, sprevádzaný štátom podporovanou kultúrou maskulinity, umožnil v Rusku krízu domáceho násillia.

Boj o tradičné hodnoty

Po reforme ústavy s cieľom predĺžiť funkčné obdobie v roku 2012 Putin stratil významnú podporu rôznych Rusov, vrátane niektorých ruských tradicionalistov, ktorí pevne verili v tradíciu ústavy. Títo tradicionalisti, často konzervatívni, prísni ortodoxní voliči, sú životne dôležité pre Putinovu základňu. Tento pocit „nespravodlivosti“ spojil silnú koalíciu komunistov, tradicionalistov a strednej triedy proti Putinovi. Na jeho obranu neprišli ani predstavitelia ruskej pravoslávnej cirkvi, v mnohom funkčné rozšírenie Putinovho režimu. Patriarcha Kirill I., vodca ruskej pravoslávnej cirkvi, obhajoval ľudové protesty ako „zákonnú negatívnu reakciu“ na korupciu. Putin sa však odvolávaním sa na rigidné rodové roly a takzvané „tradičné rodinné hodnoty“ vyhol politickej kríze. Nasledujúce obdobie schválil legislatívu zameranú na získanie podpory verejnosti odvolaním sa na tradicionalizmus a ortodoxné ideály, vrátane zákazu „gay propagandy“ v roku 2013, ekonomických stimulov na podporu rastu populácie počas jeho funkčného obdobia a dekriminalizácie domácej batérie v roku 2017. Odzrkadľovaním názorov cirkvi a iných konzervatívnych inštitúcií umožnila táto stratégia Kremľu obrátiť pozornosť tradicionalistov smerom k „porušovaniu“ tradičných hodnôt a odvrátiť Putinovu eróziu demokracie a prebúdajúcu sa nerovnosť Ruska.

Pre mnohých v Cirkvi aj v politike by opätovná kriminalizácia domáceho násillia bola v rozpore s týmito hodnotami. V ruskej pravoslávnej tradícii je rodina „malá cirkev“, čo znamená, že zasahovanie štátu do rodinných záležitostí, ako je domáce násillie, by sa rovnalo obmedzovaniu náboženských práv. Niektorí náboženský vodcovia, ako napríklad Dimitrij Smirnov, ruský pravoslávny arcibiskup, sa tiež obávajú, že zákony kriminalizujúce domáce násillie by rozbili rodinnú jednotku a nechali ruské deti adoptovať „homosexuálmi“.

Putinova stratégia odvieť ruskú pozornosť od korupcie a smerom k morálke bola neuveriteľne úspešná. V roku 2019, v tom istom roku, keď Putin zasiahol proti slobode prejavu na internete a zatkol najmenej 1300 demonštrantov, boli konzervatívne skupiny obsadené v boji proti ruským feministkám. Po tom, čo bol v roku 2019 v Dume predstavený návrh zákona o rekriminalizácii domáceho násillia, viac ako 180 ultrakonzervatívnych a náboženských skupín v Rusku podpísalo list na protest proti návrhu zákona, v ktorom sa uvádza, že kriminalizácia domáceho násillia je „protirodinná“. Tieto skupiny zahŕňali každého od polovojenských organizácií až po tých, ktorí sa zasadujú za to, aby rodiny mali viac detí. Návrh zákona čoskoro zlyhal.

Putin tiež použil ako zbraň v otázke domáceho násillia, aby vytvoril priepasť medzi Západom a Ruskom. Po odmietnutí ratifikácie Istanbulskeho dohovoru z roku 2014, významného medzinárodného dohovoru o predchádzaní násilliu páchanému na ženách, Rusko uviedlo, že považuje dohovor za nezlučiteľný s „zásadnými prístupmi Ruskej federácie k ochrane a podpore tradičných morálnych a rodinných hodnôt.“ Toto rozdelenie medzi Ruskom a Západom len povzbudilo mentalitu my versus oni medzi ruskou verejnosťou. Po novom kole výkrikov aktivistov za zákon proti domácemu násilliu v roku 2020 sa po celej krajine objavili masové vigílie na protest proti západnému liberalizmu. Medzitým sa ruskí kňazi pustili do správ, aby nariekali nad silami globalizácie. Izolácia Ruska od zvyšku Západu v tejto otázke

síce môže vytvoriť „morálnu suverenitu“ krajiny, ale zároveň pôsobí ako forma zvráteného nacionalizmu. Definovaním ruských hodnôt v opozícii k západným môže Putin zmobilizovať tradíciu a náboženstvo v službách vybudovanej národnej identity. To všetko v konečnom dôsledku pomáha Putinovi politicky. Keď Západ tlačí na Rusko, aby prijalo feministické, liberálne hodnoty, dáva Putinovi príležitosť zdôrazniť svoju silnú obranu ruských hodnôt a kultúry proti Západu.

Putinova maskulinná agenda

Pretože tradičné hodnoty zdôrazňujú jasné rodové úlohy mužov a žien, možno tým jemnejším spôsobom, akým Putinov dôraz na tradičné hodnoty umožnil nárast domáceho násillia, je použitie maskulinity. Putinovo použitie maskulinity, podmnožiny týchto tradičných hodnôt, modeluje nebezpečný a násilný typ maskulinity pre vnímavé ruské mužské publikum.

Liberalizácia v polovici 80. rokov za Gorbačovovej perestrojky dala život rodiacemu sa hnutiu za práva žien v Rusku. V rokoch 1993 až 1997 sa v Rusku objavilo prvých 14 krízových centier pre ženy, ktoré distribuovali literatúru a poskytovali bezpečné miesta tým, ktorí čelili násilliu. Do roku 1996 existovalo odhadom 400 skupín občianskej spoločnosti, ktoré sa zameriavali na presadzovanie práv žien. Ekonomický úpadok po rozpade Sovietskeho zväzu priviedol mnoho ruských žien do pracovného procesu, aby nahradili klesajúce príjmy, keď ich manželia prišli o prácu. V dôsledku toho mnoho domácností už nemalo muža ako primárneho žiteľa, čo je fenomén, o ktorom sa vedci v súčasnosti domnievajú, že mohol oslabiť milióny ruských mužov, keďže ich postavenie bolo rovnaké ako v ich krajine. Zranená mužnosť týchto mužov viedla k rýchlej zmene štátnej politiky týkajúcej sa žien: to, čo existovali obmedzené reči o rovnosti, bolo nahradené jazykom „ochrany“. Podľa pracovného zákona z roku 1996 bolo ženám bránené pracovať na „nebezpečných“ zamestnaniach z opatrnosti o zdravie žien, najmä o ich reprodukčné zdravie. V dôsledku toho boli ženy formálne vyradené z uchádzania sa o určité pracovné miesta, čím sa muži opäť stali žiteľmi rodiny.

Keď sa Putin dostal k moci, využil toto oslabenie krajiny a prijal mužskejšiu, fyzickú a dokonca aj sexuálnu verejnú osobnosť. Podobne ako pád ruskej maskulinity odzrkadľoval pád Sovietskeho zväzu, Putinova maskulinita sa stala symbolom oživenia ruskej moci. Na politických zhromaždeniach hral piesne ako „A Man Like Putin“, v ktorých mladá popová skupina spieva o tom, ako chcú randiť s mužom ako Putin. Urážal tiež mužnosť svojich odporcov tým, že ich prirovnával k ženám a nechal si vyhotoviť snímky bez košeľ, ako jazdí na koňoch a chytá ryby v ruskej tajge.

Putinove prejavy mužnosti bez košeľ by boli komické, keby neboli také škodlivé. Rozsiahly súbor sociálnych výskumov naznačuje, že domáce násillie vysoko koreluje so škodlivou alebo „toxickou“ maskulinitou, čo je postoj charakterizovaný mužskou, fyzickou dominanciou a dôrazom na tradičné rodové roly. Putinova toxická maskulinita, či už úmyselne alebo nie,

ospravedlňuje násilie páchané na ženách. V roku 2006, keď bol izraelský prezident Moshe Katsav obvinený zo znásilnenia 10 ženami, Putin poznámenal, že Katsav bol „mocný muž“ a že „všetci mu závidíme“. Nedávno Putin čiastočne citoval text punkrockovej skupiny Red Mold zo sovietskej éry o znásilnení, keď kritizoval ukrajinského prezidenta Vlodomira Zelenského. Možno nie je prekvapením, že feminizmus neprekvitá v prostredí plnom obviňovania obetí, vtipov o znásilneniach a hypermaskulínnych politikov.

Dnes je Putin v Rusku často vnímaný ako vrchol mužnosti, a preto môžu byť jeho vulgárne, odmietavé komentáre o ženských telách obzvlášť nebezpečné. Viac ako 44 percent Rusov pomenovalo Putina, keď ho požiadali o meno „skutočného muža“. Dôležité je, že nič nenasvedčuje tomu, že by Putin čoskoro zastavil svoj prístup, pretože jeho hypermaskulinita bola pre jeho politickú stratégiu mimoriadne prospešná. Profesorka Valerie Sperlingová z Clarkovej univerzity pripisuje Putinove politické víťazstvá jeho jedinečnému postaveniu v politike, pričom poznámenala, že ešte v roku 2004 voliči buď Putina mali radi a videli ho ako schopného, alebo si jednoducho nevedeli predstaviť nikoho iného ako jeho svoje požiadavky, ako aj Putin mal „kvôli jeho monopolu na maskulinitu“. Dodáva, že Putinov obraz mužskosti poslúžil na posilnenie tejto myšlienky tak dobre, že dokonca do roku 2015 bol „Putin označený za jediného možného vodcu Ruska“. V novembri 2017, keď sa ruských účastníkov prieskumu pýtali, čo sa im páči na Putinovi, 19 percent Rusov ponúklo skutočnosť, že Putin je „skutočný muž“, „mužný“ alebo podobné frázy. Pokiaľ Putin, ktorý, ako sa zdá, definuje, čo to znamená byť mužom v Rusku, bude implicitne alebo explicitne tolerovať násilie páchané na ženách, veľký kultúrny posun je nepravdepodobný.

Cesta vpred

Zatiaľ čo Kreml možno zaujíma spiatočnický postoj k domácejmu násiliu, Rusi ako celok sú týmto problémom čoraz viac znepokojení. V januári 2017 takmer 60 percent Rusov podporilo dekriminalizáciu domáceho násillia. Len o dva roky neskôr v decembri 2019 takmer 70 percent Rusov uviedlo, že uprednostňujú zákon na ochranu ruských žien pred domácim násillím. Neúnavné protesty ruských feministiek boli v mnohých ohľadoch do istej miery úspešné pri zmene myslenia verejnosti. Žiaľ, keďže Putinova popularita stúpa a jeho administratíva upevňuje moc, zmysluplná ochrana žien sa ešte ani zďaleka nestáva realitou.

Ako sa Rusko potáca do 22. roku Putinovho režimu, pochopenie, prečo má Putin moc, je životne dôležité, aby sme pochopili, ako by mohol byť zbavený sedadiel, alebo ešte skôr, ako sa vyhnúť ďalšiemu ničeniu práv žien v Rusku. Putinovo definujúce používanie „tradičných hodnôt“ a hypermaskulinity by nebolo možné bez existujúcej mizogýnnej spoločnosti, ktorá považuje životy žien za postradateľné a kapitalizovateľné. Putinova stratégia v oblasti domáceho násillia teda predstavuje silné varovanie nielen pre Rusko, ale aj pre globálnych občanov, že autoritárstvo a diskriminácia fungujú v tandeme. V konečnom dôsledku by takáto dynamika mala slúžiť skôr na povzbudenie, nie na odradenie zástancov sociálnej spravodlivosti, najmä v Rusku, a na povzbudenie opozičných hnutí, aby presadzovali

rovnosť, a nie hrať do Putinovej hypermaskulínnej, tradicionalistickej osobnosti. Putinove politické stratégie by mali slúžiť ako výzva do zbrane pre obhajcov na celom svete: bojujte proti sociálnemu útlaku a vodcovia, ktorí utláčajú, padnú.